

KOSMOS U TANGA GAĆICAMA (Ljubica Arsić: *Mango*, Laguna, Beograd, 2008)

Ono što spaja tri naizgled poetički i stilski različita romana Ljubice Arsić (*Ikona*, *Čuvari kazačke ivice* i *Mango*), pored središnje teme problematizovanja muško-ženskih odnosa, jeste i matrica naglašene arhitekstualnosti kroz unapred zadatu središnju metaforu (ikona, tepih, voćka mango). U poslednjem, homonimičnost naslova (osim što je voće, mango je i naziv modne kuće), kao i neke od karakteristika ploda manga (slatkasto-otužni ukus i uloga u parenju skarabeja), kao da su bile dovoljne da se izgradi čitav kosmos u malom, mreža različitih likova, simbola i mogućnih puteva za čitaoce, preciznije rečeno, čitateljke.

Zašto čitateljke? Jer jedno od ključnih pitanja koje implicira *Mango* jeste pitanje preciznijeg definisanja njegovog idelanog percipijenta, potreba da se, zarad dugo prećutkivane istine da knjiga zaista jeste roba koju treba prodati, osmisli ciljna grupa kojoj će se ona obraćati. A to je, u slučaju romana *Mango*, ženska populacija.

Junakinje ovog romana su tri sredovečne Beograđanke: razvedena Lida, diplomirani biolog, koja ne može da nađe posao u struci, pa radi kao prodavačica u butik; Tanja, provincijalka koja se, kao studentkinja astrofizike, udala za svog profesora i posle nekoliko godina srećnog braka ostala udovica, kao i Duška, slobodna umetnica opsednuta meditacijama i zdravim životom, koja često ispoljava feminističke stavove i ne žudi za muškarcima. Njena sijamska mačka Fani mogla bi se smatrati četvrtom protagonistkinjom romana. Dok se kod Duške na ljubavnom planu ništa ne događa, Lida i Tanja gotovo mahnito traže pravog muškarca. Međutim, različito bračno iskustvo odrediće i različite poglede na svet, pa samim tim, i različite ishode ljubavi glavnih junakinja: dok Tanja, posle nekoliko neuspešnih pokušaja da pronađe pravog muškarca, konačno ostvaruje harmoničnu vezu, Lida doživljava samo avanture. „Kolekciju“ njenih potencijalnih i stvarnih ljubavnika čine: „Kirbi-tip“ sa ratnim traumama i „kolekcijom vibratora svih veličina, odbrambenih palica smišljenih da štite ucveljenu muškost“, potom dobroćudni Branko, izbeglica, zatim mladić sa ulice, i na kraju feminizirani modni komentator sa traumama iz detinjstva („Nikako ne shvata kakvi joj to muškarci prilaze, zašto joj se približavaju i šta od nje traže. Ne zna kako da im pomogne osim da im pruži ruku od koje beže, a i kad bi je uspaničeno zgrabili, povukli bi je da se zajedno udave.“).

Lidina „jeftina porodična slikovnica sa basnom i naravoučenijem“ obojena je različitim nijansama: od dede, koji je uticao na njenu ljubav prema prirodi, preko neharmoničnog braka roditelja, pa sve do brata i njegove porodice kojima mesi kolače, neku vrstu „skromnog porodičnog danka ubiranog nekoliko puta mesečno za tetkinsku ljubav i dobre porodične odnose.“ Međutim, vanbračni odnosi koje su zasnovali njen deda, a potom i njena majka doprinose tome da se Lida oseća otuđenom od svoje porodice. Dok „između nje i brata postoji bezvazdušni prostor koji brat pokušava da ispuni vazduhom iz erkondišna“, dotle je majka u mladosti obuzeta svojim ljubavnim životom, a u starosti brisanjem prašine.

Otuđenost u velikom gradu, ali i pesimistički pogled na svet umnogome pojačavaju kritizam glavne junakinje i determinišu ishod svih međuljudskih odnosa koje pokušava da zasnuje. Ona se pita: „Zašto da imam dete ako neću moći da ga volim?“ Ponekad ironično, čak sarkastično, ponekad patetično, njeni unutrašnji monolozi odaju nemogućnost da se dotakne lepota stvari i drugog bića: mušterije u „Mangu“ listom su razmažene, psihoterapeutkinja koju posećuje „da bi otklonila prepreke na putu do pravog muškarca“ samo je prividno zainteresovana da joj pomogne, muškarci su hladni i daleki, često im se „sve manje diže“. U beznađu, koje se oko nje skuplja nezaustavljivom brzinom, Lida se pita: „Ako su žene rupe, a muškarci kurci na dve noge, koji samo misle kako će te rupe da popune, kome je onda preostalo da bude nežan? Valjda jedino Bogu.“

Naglašeni erotski sloj romana, koji katkad prerasta u „tvrdi erotiku“, mogao bi dati povoda za tumačenje *Manga* kao, uostalom, savremenoj prozi nimalo stranog, koketiranja sa kič-literaturom, da se, ipak, ne radi o nečemu drugom. Čak i kroz naglašeno erotske scene, kakva je recimo masturbacija uz MTV, implicirane su alijenacija i nemogućnost potpunog predavanja užitku zbog svesti o kratkotrajnosti veze. Kao da se upravo ono „skarabejsko“, mačije, životinjsko, aktivira u ženama umornim od čekanja, da bi se potom, posle danka plaćenog hormonima, „teranju“, upalo u još veću bezizlaznost.

Mango otvara veoma važna pitanja o ženi u savremenom društvu. Gotovo da nema romana u srpskoj literaturi koji toliko ogoljeno, a iz perspektive ženskog, dakle, veoma smelo, zadire u najintimnije delove kako ljudskog organizma, tako i ljudske psihe. Poput Duškine revolucionarne slikarske faze gde se na platnima predstavljaju muški aktovi, *Mango* eksplicira žensku, ali i mušku nagost, nimalo ne mareći za stilske postupke ulepšavanja, za šminku. Sposobnost uočavanja najsitnijih detalja, muških i ženskih „fetiša“ (automobili, klima uređaji, usisivači, saksofon, šminka, garderoba, insekti, itd), te njihovo ukrštanje na putu do stvaranja novih smislova, uz vešto vođenje čitaoca po kao reflektorima obasjane svesti glavnih junakinja, te ekstenzivnost pripovedačkog postupka sa neprekidnim odlaganjem kraja kojeg, zapravo, i nema (u Lidinom životu se ništa suštinski ne menja, roman se završava krstarenjem i masažom), umetnute pripovesti, zasebne celine koje, unutar romana, žive svojim životom kao kratke priče ili traktati (npr. epizoda sa transvestitom), potcrtavaju liniju koja ga deli od sitkoma *Seks i grad*, sa kojim ga mnogi porede sa jedne, i od trivijalnih erotskih romana sa druge strane. *Mango*, opet, manje ili više, tematizuje abortuse, socijalna pitanja, urbanizaciju života, odnos prema životinjama, teme savremene umetnosti, ali i masovne kulture. Naročita pažnja posvećena je fenomenu starenja („Brzo dođe ono daleko vreme kada se žensko telo ne miriše nosom, već dušom. Duša mu dođe kao uteha umesto svih tih izgubljenih mirisa znoja, mlečnih prevoja kože, poljskih travčica u kosi opranoj reklamiranim šamponom.“)

Međutim, prečesta i katkad preterana uopštavanja donekle kvare utisak pri čitanju *Manga*. Tako saznajemo da tipovi sa fazoniranim, „kockastim“ frizurama „u trendu sa frizurama, imaju i briketirane mozgove“. Česte su i definicije sreće, ljubavi, braka, muškaraca i žena („Jedino u kabini modne radnje žene imaju utisak da su ničije i da imaju pravo da se ponovo rode“). Dok čeka na abortus, Lidu u ordinaciji susreću „nezainteresovani“ pogledi, kao da je u kozmetičkom salonu, šalterska službenica je „mrzovoljna i oglodana“. Lidijina snaha, koja se potpuno posvetila vaspitanju svojih sinova i preuređivanju kupatila, viđena

je na sledeći način: „Kao žena, nije više opasna, jer, zato što je majka, ništa više ne može da učini.“ Poređenja, kojih je takođe mnogo, kreću se u rasponu od veoma uspehlih pa do trivijalnih ili čak netačnih. U posebno efektne mogli bi se ubrojati opisi Tanjine bračne sreće koje gotovo redovno prate reminiscencije na Almodovarove filmove. Percepcija televizijskog programa, koji obiluje „siledžijskom“ golotinjom i porno-scenama, data je kroz metaforu o „javi se ližem te“ devojkama koje se pod tušem trljaju penom, upinjući se da crvenim prstima nađu put do klitorisa, kao da je to staza do sedmog neba.“ Neuspešni brak opisan je, čini se, neuspešnim poređenjem: „Keleraba. Svi znaju šta je keleraba. Tako je izgledao Lidin brak. Pun vitamina C, sa drvenastim vlaknima celuloze koja zapadaju između zuba.“ A u opisu lutke iz prodavnice čitamo: „Na očima su joj tamne naočare, velike kao kod vozača formule.“ Kojih vozača? Možda Fandža?

Kao što se Lida ruga maksimama koje u jednom trenutku čita, pripisujući proizvoljnost pisaca njihovim osobinama, poreklu, načinu života, itd, tako i čitateljke *Manga* mnogobrojne maksime, poslovične izraze i definicije treba da posmatraju u kontekstu Lidine svesti, koja odista jeste prelamač događaja i percipijent stvari. Ako se kao krajnje subjektivni izraz protumači i površno poređenje lutkinih naočara sa naočarima vozača formule, koji računa na izvesnu neobaveštenost čitateljki, spremnih da zamisle Masu, Hamiltona i ekipu sa naočarima sličnim Đenkinim, onda ipak treba postaviti pitanje: koliko je tok svesti glavne junakinje prohodan da primi natprosečno informisanu čitalačku publiku?

Identifikaciji čitateljki sa Lidom, Tanjom i Duškom doprinosi radnja romana smeštena u savremeni Beograd, u ulice koje poznajemo, u kafice u kakve zalazimo, u prodavnice čije rasprodaje željno iščekujemo. Spoljašnji svet dat je iz perspektive ženskog, najčešće Lidinog opažaja, a metafore kojima se viđeno pretvara u doživljeno, kao i mnogobrojna poređenja bazirana su, videli smo, na ženskom opažanju stvarnosti. Pri svakom susretu sa muškarcem, Lida zapaža marku modne kuće u kojoj se on oblači, sat koji nosi na ruci, kao da ti predmeti, svojevrsni fetiši, predstavljaju putokaz za tumačenje muškarčeve psihe („Čuvar reda na vratima nervozno je oko zgloba vrteo zlatni roleks. Tada joj je sinulo zašto je muškarcima važan skupoceni ručni sat. Misle da novcem mogu da kontrolišu vreme.“).

Svakako da bi se iskrivljena i u nas često nakaradno shvaćena rodna kritika mogla unapred obradovati ovako opredeljenoj knjizi, produktu „ženskog pisma“ koje na momente podilazi trendu popularnih „sitkoma“, da se autorka ograničila samo na prvu osobinu manga, na njegovu „slatkastost“. Međutim, kao što se u uvodnom tekstu primećuje, vlaknasto meso manga je „otužno gnjilo“. U romanu Ljubice Arsić otužna je atmosfera grada kojim blude navijačke horde, muškarci sa svojim fetišima, inhibirane žene, nezainteresovani medicinski radnici, transvestiti, kriminalci, „lolitice“. Za takvu hroniku moderne metropole svakako je trebalo odabrati brižljivog hroničara: onu ženu, sredovečnu, bez krupnih porodičnih obaveza, koja samo naizgled živi u njemu, i koja ga baš zbog toga vidi bolje i prikazuje vernije. I naravno, u čijem se životu, kao ni u tanga gaćicama, naizgled ne događa ništa. Samo naizgled.